

Eğitim Bilimleri Felsefesi

L. Işıl Ünal Seçkin Özsoy

Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş
Üçüncü Basım

Mart 2022
ANKARA

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Eğitim Bilimleri Felsefesi

L. Işıl Ünal – Seçkin Özsoy

Kapak Tasarımı: Deniz Özsoy

Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

©Siyasal Kitabevi, Tüm Hakları Saklıdır.

3. Baskı: Mart 2022, Ankara

ISBN No: 978-605-9221-92-4

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

http://www.siyasalkitap.com

Baskı:

Ankamat Matbaacılık Sanayi Tic.Limited Şirketi

Sertifika No: 46700

1344. Cadde No: 60

İvedik Organize Sanayi Bölgesi

Yenimahalle – ANKARA

Tel: (0.312) 394 54 94 – 95

Dağıtım

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

http://www.siyasalkitap.com

Işıl Ünal, lisans öğrenimini Hacettepe Üniversitesi Ekonomi Bölümünde tamamladı, yüksek lisans derecesini AİTİA'dan *istatistik* alanında aldı. Ünal, doktorasını Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde *eğitim bilimleri* (EYTEP) alanında tamamlayarak 1987 yılında bu alanda "doktor" unvanını kazandı. Yazar, doçentlik çalışmalarını *eğitim ekonomisi ve planlaması* alanında yürüterek 1990 yılında tamamladı ve profesörlüğe de yine aynı alanda yaptığı çalışmalarla 1997 yılında atandı. Prof. Dr. Ünal, Ocak 2017'ye kadar Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde (Eğitim Yönetimi ve Politikası Bölümü) öğretim üyesi olarak çalıştı.

Akademik çalışmalarını daha çok eğitim ekonomisi, eğitim politikası, eğitim ekonomi politiği, öğretmen yetiştirme, eğitim bilimleri felsefesi ve eğitimde toplumsal cinsiyet konularında yoğunlaştıran yazarın ilk kitabı "Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi"dir. Ünal, "Eğitim Sosyolojisi", "Eğitimde Toplumsal Ayrışma" ve "Türkiye'de Eğitim Bilimci Olmak: Bir Kimlik Araştırması" adlı kitapların yazarları arasındadır. Yazarın, eğitim bilimleri ile ilgili çeşitli derleme kitaplarda bölümleri yer almakta, çok sayıda yayımlanmış ve yayımlanmamış bildirileri ve yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır.

11. 01. 2016 tarihinde kamuoyu ile paylaşılan, "Bu Suça Ortak Olmayacağız!" başlığını taşıyan ve kamuoyunda kısaca "barış bildirisi" olarak anılan bildiriye imza attığı için 06. 01. 2017 tarihli 679 sayılı KHK ile Prof. Dr. L. Işıl Ünal'ın üniversiteindeki görevine son verildi. Prof. Dr. Ünal, 2016-2017 öğretim yılı Bahar döneminden itibaren Ankara Dayanışma Akademisinde ders vermeye başladı. *Eğitim ekonomi politiği, eğitimde toplumsal cinsiyet, özgürleşimci eğitim ve araştırma yöntemleri gibi konulardaki akademik çalışmalarını* ADA ve diğer dayanışma akademilerinde sürdürmektedir.

Seçkin Özsoy, lisans ve lisansüstü öğrenimini Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde tamamladı. Eğitim Ekonomisi ve Planlaması alanında 2002 yılında doktora derecesini alan yazar, aynı fakültede 2006 yılından itibaren yardımcı doçent, 2012 yılından 2017 yılına dek doçent olarak görev yaptı. Lisans ve lisansüstü düzeyde, “Eğitim Ekonomisi”, “Eleştirel Eğitim Düşünürleri”, “Eğitime Eleştirel Yaklaşımlar”, “Eğitimin Politik Analizi”, “Siyaset Kuramlarında Eğitim”, “Eğitimin Siyasal Felsefesi”, “Eğitim Bilimleri Felsefesi” gibi dersler veren Özsoy, “Yükseköğretimde Hakkaniyet ve Eşitlik Sorunsalı” adlı kitabın yazarıdır, ayrıca “Eğitimde Toplumsal Ayrışma” ve “Türkiye’de Eğitim Bilimci Olmak: Bir Kimlik Araştırması” adlı kitapların yazarları arasındadır. “Bu Suça Ortak Olmayacağız” başlıklı bildiriye imza atan bir barış akademisyeni olarak, 07 Şubat 2017 tarih ve 686 sayılı KHK ile üniversitedeki görevinden uzaklaştırılan Özsoy, “Eğitimin Siyasal Felsefesi”, “Eğitim Ekonomi Politigi”, “Eğitim Bilimleri Felsefesi” alanlarındaki akademik çalışmalarını “Ankara Dayanışma Akademisi”nde sürdürmektedir.

*Eğitim bilimlerinin ğretmen yetiştirme amacına hizmet eden teknik bir araç, Eğitim (Bilimleri) Fakóltesinin ise bir meslek y¼ksekokulu olmadığını inatla ve ısrarla savunan; T¼rkiye’de eğitim bilimlerini ayrı ve özerk bir disiplin, Eğitim (Bilimleri) Fakóltesini ise salt akademik bir kurum olarak varetmek için özveriyle çabalayan; eğitim bilimlerinin bugün içine d¼ř¼r¼ld¼đ¼ kimlik karmaşasını g¼n¼m¼zden 42 yıl önce öngörerek uyarıda bulunan ve bu nedenle “Eğitim Bilimlerinin Kassandra’sı” olarak nitelediğimiz kurucu dekanımız **Prof. Dr. Hamide Topçuođlu’nun değerli anısına...***

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BASIM İÇİN SUNUŞ.....	9
İKİNCİ BASIM İÇİN SUNUŞ.....	11
SUNUŞ	17

BÖLÜM I EĞİTİM BİLİMLERİNİN ONTOLOJİK TEMELLERİ

FRANSA'DA EĞİTİM BİLİMLERİ: SİNDİRİLMİŞ BİR DİSİPLİN, ORTAK BİR KÜLTÜR, BELİRSİZ BİR ARAŞTIRMA ALANI.....	27
<i>Bernard Charlot</i> <i>Çev. Seçkin Özsoy</i>	
EĞİTİM BİLİMLERİNİN ONTOLOJİK TEMELLERİ: SORUN ODAKLI BİR YAKLAŞIM	45
<i>L. Işıl Ünal, Seçkin Özsoy, Sabri Güngör, Binali Tunç</i>	

BÖLÜM II EĞİTİM BİLİMLERİNİN EPİSTEMOLOJİK SORUNSALLARI

EĞİTİM BİLİMLERİNİN EPİSTEMOLOJİSİ VE METODOLOJİSİ.....	77
<i>Gaston Mialaret</i> <i>Çev.Seçkin Özsoy</i>	
EĞİTİMSEL GERÇEKLİĞİN ARAŞTIRILMASINDA EPİSTEMOLOJİK SORUNLAR	91
<i>L. Işıl Ünal</i>	
EĞİTİMİ SORUNSALLAŞTIRMA SORUNU: "MENON DİLEMMASI"	103
<i>Seçkin Özsoy</i>	

BÖLÜM III EĞİTİM BİLİMCİ OLMAK

YAPAGELİYOR OLMANIN RAHATLIĞINI DUYMAK: TÜRKİYE’DE EĞİTİM BİLİMCİLERİN “EĞİTİLMİŞ”LİK HALİ	133
<i>L. Işıl Ünal</i>	
EĞİTİM BİLİMCİNİN POLİTİK İŞLEVİ VE SORUMLULUĞU: “YARATICI ÖZYIKIM”	147
<i>Seçkin Özsoy</i>	

BÖLÜM IV EĞİTİM BİLİMLERİNİN TÜRKİYE’DEKİ SERÜVENİ

TOPLUMSAL BİLİMLERDEKİ YENİ AÇILIMLAR İŞİĞİNDA TÜRKİYE’DE EĞİTİM BİLİMLERİ	177
<i>L. Işıl Ünal</i> <i>Seçkin Özsoy</i>	
TÜRKİYE’DE EĞİTİM BİLİMLERİ VE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME: BİR YOL AYRIMI ÖYKÜSÜ	199
<i>Seçkin Özsoy</i> <i>L. Işıl Ünal</i>	
BİLİMİN PİYASAYLA ÖLÜMCÜL DANSI: TÜRKİYE’DE EĞİTİM BİLİMLERİNİN KRİZİ	231
<i>Seçkin Özsoy</i>	
TÜBA VE EĞİTİM BİLİMLERİ Müfredat Değişikliğine İlişkin TÜBA Raporunun Eğitim Bilimleri Açısından Değerlendirilmesi	241
<i>L. Işıl Ünal</i> <i>Seçkin Özsoy</i>	
EĞİTİM İKTİSADININ TÜRKİYE’DEKİ SERÜVENİ: ÖZGÜN BİR VAROLUŞ ÖYKÜSÜ	247
<i>L. Işıl Ünal</i>	
TÜRKİYE’DE EĞİTİM BİLİMLERİNİN EĞİTİMİ: SORUN VE ÇÖZÜM İÇİN BİR ÇERÇEVE	263
<i>Seçkin Özsoy</i>	
EĞİTİM BİLİMLERİNİN TÜRKİYE’DE BİR GELECEĞİ VAR MI?.....	275
<i>L. Işıl Ünal, Seçkin Özsoy</i>	
EĞİTİM BİLİMCİLERE ÇAĞRI	289

ÜÇÜNCÜ BASIM İÇİN SUNUŞ

Bu kitabın ikinci basımı 2018 yılında yapılmıştı ve üçüncü basıma eldeki kitaplar tükendiği için gidiyoruz. O nedenle yeni yazılar ekleme fırsatını bulamadık. Bu hazırlıksız yakalanma hali, kitaba duyulan ilginin sonucu gibi görünse de eğitim bilimleri felsefesine duyulan ilginin artmadığını bu konudaki çalışmaların artmamış olmasından biliyoruz. Eğitim bilimlerinin kuramsal ve kurumsal varlığına dair sorunları irdeleyen, bu disipline ilişkin kavrayışımızı derinleştirip zenginleştiren tartışma ve çözümlerden yoksunuz hâlâ. Dolayısıyla, kapsamı ve içeriği bakımından Türkçe’de ilk ve tek olan kitabımızın bu özelliğini sürdürüyor olmasından kıvanç duymadığımızı belirtmek istiyoruz.

İlk basımından bu yana geçen süre içinde, eğitimin cumhuriyetçi ve demokratik değerlerine karşı sistem çapında yürütülen ve ne yazık ki bir kısım “eğitim bilimci”nin desteğini de kazanmayı başaran eşi görülmemiş ideolojik saldırı düşünüldüğünde, eğitim bilimciler camiası içinde eğitim bilimleri felsefesine bu denli kayıtsız kalınması son derece kaygı vericidir. Eğitim üzerine ülkemizde yayınlanan gerici-ırkçı sahte-bilimsel yayınların günden güne artması gerçeği ile eğitime dair varolan düşüncelerimizi ve düşünce üretme biçimimizi sorunsallaştıran eğitim bilimleri disiplinine ve onun felsefesine yönelik ilgisizlik arasındaki bağlantı apaçaktır. Bilim felsefesi bilim pratiğinin onsuza olmaz bir parçasıdır. Dolayısıyla salt bu kitabın üçüncü baskısının yapıyor olmasını, bu konuda bir umut ışığı olarak görmek mümkün değildir. Bu nedenle, eğitim bilimleri disiplinine dair sistematik bir sorgulama ve tartışma zemini yaratmaya yönelik samimi çabamızın bir ürünü olan bu kitabın, eğitim bilimleri üzerine (yeniden) düşünmeye yönelik daveti bakidir.

Kitabın ikinci baskısının üzerinden geçen dört yılın yarısından fazlası Covid 19 pandemisiyle geçti diyebiliriz. Pandemi bugün de tüm yıkıcılığı ile sürüyor. Söz konusu süreçte emekçiler ve kadınlar en fazla zarar görenler oldu. Eve kapanma dönemlerinde Türkiye’de çalışmanın ve eğitimin dijitalleşmesi yoğun olarak yaşandı ve pek çok toplumsal zarara yol açtı. Bir yandan yoksullaşmanın derinleşmesi ve yaygınlaşması yaşanırken doğal afetler, yangınlar da eklenince insanlar kendilerini, içinden çıkılmaz bir ekonomik ve

toplumsal kriz içinde buldular. Bu süreçte en fazla etkilenen alanlardan biri eğitim oldu. Gerek eve kapanma dönemlerindeki dijitalleşmenin yol açtığı kayıplar, gerekse yüz yüze eğitimde özellikle devlet okullarının pandemi koşullarına uygun hale getirilememesi sonucunda öğretmenler, öğrenciler ve anababalar açısından hem sağlıklı kalabilme açısından hem de eğitim faaliyetini gerektiği gibi yerine getirebilme açısından ağır sorunlar yaşandı ve maalesef bugün de yaşanmaya devam ediyor.

Eğitim bilimciler olarak, eğitimsel eşitsizliklerin tüm vahametiyle görünür kılındığı ve bunlara yenilerinin eklendiği pandemi döneminde olup biteni anlama, çözümleme ve üretilen bilgiyi kamuoyuyla paylaşma sorumluluğumuzunu yine yerine getiremedik. Konuyu yine küçük gruplar içinde, kendi aramızda tartışmayı tercih ettik. Bu konuda eğitim bilimcilerin sözünü dinlenir kılan bir çalışmayla, bir açıklama ile karşılaşmadık. Böylece, eğitim bilimciler, bu kitabın çeşitli bölümlerinde çokça söz ettiğimiz, sahip oldukları bilimsel birikimleriyle oluşturdukları düşünce, değerlendirme ve uyarıları topluma açıklama sorumluluklarını yerine getirme yönünde adım atamadılar. Biz bu durumu disiplinin bilimsel ve toplumsal meşruiyeti açısından yaşamsal gördüğümüz için önemsiyoruz ve kaygı duyuyoruz.

Türkiye’de AKP iktidarının eğitim sistemine ve üniversitelere yönelik sistemli ve sistematik müdahalesi sürerken, sadece eğitim bilimcilerin değil, tüm bilim insanlarının suskunluğu sürüyor. Bir yılı aşkın bir süredir devam eden Boğaziçi direnişine hayranlık duymakla birlikte, öğrenciler ve onların aileleri dışında bu direnişe ciddi bir destek olduğunu bile söylemek ne kadar doğru olur? Türkiye akademisi susmaya devam ediyor ve üzerindeki ölü toprağın dan bir türlü kurtulamıyor. Bu durum, daha öncesinde olduğu gibi, “Türkiye’de üniversitelerin varlığından ne kadar bahsedebiliriz?” sorusunu bir kez daha gündeme getiriyor.

Bunun yanında tıp dünyasının pandeminin başından itibaren “susmama” sorumluluğunda gösterdikleri ısrar karşısında duyduğumuz saygıyı ve hayranlığımızı belirtmeden geçemeyeceğiz. Akademik çalışmalarıyla ve pratikleriyle, tıp camiası olarak sadece bilimsel bilgilerini paylaşmakla kalmadılar, kendi yaşamlarını tehlikeye atarak insan sağlığını korumak, gerekli araçları (aşı, ilaç vb.) üretmek ve insan yaşamını sürdürmek için büyük emek harcadılar. Onları üniversitelere ve bilim camiasına yönelttiğimiz tüm eleştirilerimizden muaf tutuyoruz. Dileriz, en kısa sürede, genel olarak akademinin bütününde hüküm süren ama eğitim bilimcilerde kronikleşen suskunluk sarmalı aşılabilir. Unutmamalı ki, akademi susarsa tüm toplum susar!

L. Işıl Ünal - Seçkin Özsoy
Mart’22-Ankara

İKİNCİ BASIM İÇİN SUNUŞ

“Eleştirel eğitim çalışmalarında siyasi eylemleri kağıda mürekkep sürmekten, klavyeye de parmaklarını dokundurmadan öteye gitmeyen yazarlara güvenmediğimi kabul etmeliyim. Söylediğiniz sözleri eyledikleriniz netleştirir.”

*M. Apple,
Eğitim ve İktidar, s. 38*

Bu kitabı, 2018 yılının ağır politik ve akademik atmosferinde ikinci baskıya hazırladık. Böylesine distopik bir atmosferde, baskısı tükenen kitabı gözden geçirme ve genişletme ihtiyacını fark etmemiz, kitabı lisansüstü derslerinde okutan meslektaşlarımızın talebiyle olmuştur. Kitabın ikinci baskısını yaparken ilk baskısına yazdığımız sunuşu güncelleme gereği duyduk. İlkinden farklı olarak bu sunuş bir önsöz, kitaba girişe hazırlayan bir metin olma amacını gütmüyor. Bu sunuşta niyetimiz, kitabın birinci basımının üzerinden geçen sekiz yıllık süre içinde, kitabın akademik kamuoyunda ve özellikle eğitim bilimciler topluluğunda nasıl karşılandığını, kitabın amacı ve temel tezleri itibarıyla zaman sınavından nasıl geçtiğini ortaya koymak. Yazarlar olarak kitabın başında bu tür düşüncelere yer vermemiz belli bir okuma biçimini koşullamak amacını taşımıyor. Her okumada metnin anlamının özgül bir biçimde yeniden kurulduğunu ve hiçbir okumanın masum olmadığını Althusser’den mülhem biliyoruz. Sunuştan muradımız, bizzat kitabın eğitim bilimlerine dair hiç de masum olmayan bir okuma olduğu konusunda okuyucunun dikkatini çekmek.

İlk basımının yapıldığı 2010 yılından bu yana kitabın amacını ve temel tezlerini daha da anlamlı kılan ve birbiriyle hiç de ilgisiz olmayan üç olay gerçekleşti. Birincisi, Ekim 2016 tarihinde, eğitim bilimleri disiplininin ontolojik krizini derinleştiren yine ve yeni bir YÖK müdahalesinin gerçekleşmesidir. Bu,

YÖK'ün eğitim bilimlerine yönelik olarak 10'ar yıl arayla gerçekleştirdiği müdahalelerin üçüncüsüdür.

Bilindiği gibi, YÖK'ün, "Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması" amacıyla 1997 yılında MEB ve Dünya Bankası'yla ortaklaşa gerçekleştirdiği "düzenleme"yle eğitim bilimleri, "öğretmen yetiştirme amacına hizmet eden bir araç" derekesine indirgenmiş; eğitim bilimleri, bir disiplin olarak değil, "öğretmenlik becerileri üzerine inşa edilmesi gereken mesleki bir uzmanlık alanı" olarak tanımlanmıştı. Söz konusu düzenlemeyle, istihdam sorunu gerekçe gösterilerek eğitim bilimlerinin tüm lisans programları kapatılmış; eğitim bilimlerinin eğitiminin ancak lisansüstü düzeyde yürütülebileceği öngörülmüştü. Böylece eğitim bilimlerinin lisans eğitimi ile lisansüstü eğitimi arasındaki tamamlayıcılık ilişkisi koparılmıştı. 1997 Düzenlemesinin esas etkisi, farklı bir eğitim bilimleri anlayışını yerleştirmek ya da bu disiplinin akademik örgütlenme biçimini değiştirmekten çok, eğitim bilimlerinin varlığının ortadan kaldırmaya yönelik olmuştur.

2007 yılında yapılan bir düzenlemeyle, kuruluş amaçlarındaki özgüllük dikkate alınarak A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesinde, eğitim bilimlerinin akademik örgütlenmesi bakımından eğitim fakültelerinden farklı bir yapılanmaya gidildi. Tüm eğitim fakültelerinde olduğu gibi bu fakültede de tek bir bölüm ("Eğitim Bilimleri Bölümü") içinde toplanan eğitim bilimleri alt disiplinleri, yine lisans programlarının açılmaması koşuluyla, 1997 öncesindeki kimi eğitim bilimleri bölümleri isim değişiklikleriyle yeniden açıldı. Böylece ismi zaten "Eğitim Bilimleri" olan bir fakültenin içinde "Eğitim Bilimleri Bölümü" adında bir bölümün var olması garabeti ortadan kalkmış, ama başka hiçbir insan ve toplum biliminde rastlanmayan lisans öğretiminin yapılmaması garabeti devam etmiştir. Zira eğitim bilimlerinin bir "disiplin" olarak değil, bir "mesleki uzmanlık alanı" olarak görüldüğü bu düzenlemenin de eğitim bilimleri anlayışı yönünden öncekinden bir farkı yoktu gerçekte. Dolayısıyla 2007 yılında yapılan değişiklik, deyim yerindeyse, ölü bir disipline makyaj çekmekten başka bir şey değildi. 2016 yılının ekim ayında gerçekleşen son müdahale işte bu makyajı da silen, yani eğitim bilimlerinin bu fakültedeki akademik örgütlenmesini 2007 yılı öncesine döndüren bir müdahale olarak değerlendirilebilir. 2016 müdahalesiyle, eğitim bilimlerinin üç alt disiplini olan *eğitim ekonomisi*, *eğitim psikolojisi ve eğitim felsefesi*, önce YÖK tarafından resmen, daha sonra ise eğitim bilimleri kadrolarında çalışan akademisyen ve yöneticiler tarafından fiilen, üniversiter yapıdan ve akademik programlardan çıkartıldı. Aslında bu son YÖK müdahalesinin ortaya çıkardığı acı gerçek, eğitim bilimcilerin içinde buldukları teslimiyetçi, kayıtsız, duyarsız, suskun, konformist haleti ruhiyeleriyle disipline karşı işlenen suça ortak olduklarının farkında bile olmamalarıdır. Öyle ki, 2016 YÖK müdahalesine karşı alınan yürütmeyi durdurma yö-

nündeki mahkeme kararı 2017'nin politik atmosferinde uygulan(a)mamıştır. Bırakın akademik gerekliliği, hukuki gereklilik bile yerine getiril(e)memiştir.

Kitabın amacını ve temel tezlerini daha da anlamlı kılan ikinci olay, “Barış İçin Akademisyenler”in inisiyatifiyle 2000’den fazla akademisyenin imza attığı “Bu Suça Ortak olmayacağız!” başlıklı bildirisinin yayınlanmasının ardından devletin tüm aygıtları ve güçleriyle yürüttüğü akademik kısımdır. Aralarında altısı A.Ü. EBF’den olmak üzere ondan fazla eğitim bilimcinin de bulunduğu yaklaşık 400 Barış Akademisyen 15 Temmuz başarısız darbe girişiminin sunduğu “lütufla kamu görevinden çıkarıldı. Bu akademik kısıym süreci, genel olarak akademisyenlerin içine düştükleri konformizm, kariyerizm ve sinizm hastalığının eğitim bilimcilerde ulaştığı boyutları gözler önüne sermesi açısından çarpıcı oldu. Eğitim bilimcilerin büyük bir çoğunluğu, üniversite tarihinde ilk defa siyasi tasfiyeye maruz kalan bir disiplinin mensubu olarak, meslektaşlarını desteklemek ve onlarla dayanışma içinde olmak konusunda pek iyi bir sınav veremediler. Meslektaşlarına yapılan haksızlığı kınayan bir ortak bildiri bile yayınlamadılar. Eğitim bilimlerine ilişkin olarak bu kitapta savunulan temel tezlerden biri, bugün ve gelecekte “Eğitim Bilimleri” diye ayrı ve özerk bir disiplin varolacaksa ve hem toplumsal hem de akademik dünyada bir meşruiyete sahip olacaksa, bunun, ancak eğitim bilimcilerin kendilerini kolektif bir özne olarak inşa etmeleriyle mümkün olabileceği yönündedir. Ancak, eğitim bilimcilerin, bilimin onsuz olmaz koşulu “barış” ve onu savunan eğitim bilimcilerin/bilim insanlarının bir geceyarısı çıkarılan “kanun hükmünde kararnamelerle” hukuksuzca üniversitelerinden koparılmalari konusunda sergiledikleri suskun ve teslimiyetçi tavrı onların epistemik bir topluluk olma iradesine ve azmine sahip olmadıkları biçiminde okumak mümkündür.

Eğitim, iktidarların üzerinde ve içinde egemenlik kurmak istedikleri bir alan ve kurum olmuştur her zaman. Ancak Türkiye’de AKP iktidarının eğitime yönelik sistemli ve sistematik müdahalesi son yıllarda ivme kazanmıştır. Bu müdahale, elinizdeki kitabın yayınlanma amacını ve savunduğu tezleri somutlaştıran ve güncelleyen bir gelişmedir. Eğitim alanında yaşanan köklü dönüşümleri, okulların ve okul bileşenlerinin başarısızlığı ya da “pedagojik” gerekçelerden çok, içine düştüğü krize çözüm olarak eğitimin metalaştırılmasını gören kapitalist sistemin giderek derinleşen çelişkileri ve arzuları açıklayabilir. Eğitimi bu perspektif içinde sorunsallaştıran bir eğitim bilimleri disiplini iktidarı rahatsız edecektir. Eğitim bilimlerini, sorunlarını çözerek statükonun yeniden üretimine hizmet eden bir tekniğe indirgeme ve ezilenlerden yana eleştirel bilgi üreten muhalif eğitim bilimcilerin üniversiteden uzaklaştırılmasına yönelik müdahaleler bu rahatsızlığın göstergeleri olarak yorumlanabilir.

Eğitim sorunsalına ilişkin güncel tartişmaların biğimi ve düzeyi, eğitim bilimlerinin bunca yıllık kurumsal varlığına rağmen, eğitime ilişkin her şeyin herkes için apaçık olduğu kanısının ne denli yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Bütünüyle sosyo-politik bir inşa olan eğitim dünyasına ilişkin bu sahte apağıklığın sorunsallaştırılmasının, zaten eğitim bilimleri diye ayrı ve özerk disiplinin varlık gerekçesi olduğunu düşünüyoruz. Eğitimin krizi ile eğitime ilişkin bilgimizin (yani eğitim bilimlerinin) krizi arasında organik bağ kurulamadığı sürece ve ölçüde, eğitimin varolan durumunda olumlu ve kalıcı değişiklikler yapmak da mümkün olmayacaktır.

Bu kitap, eğitim bilimlerine dair bir soru sorma ve soru sormaya yeltenme denemesi, eğitim bilimleri üzerine (yeniden) düşünmeye bir davet olarak ıkmıştı akademik kamuoyunun karşısına. Ancak bu davete icabet edildiğini söyleyebilmek mümkün değil ne yazık ki. Kitabımızın bilim camiasında ve özellikle kendini eğitim bilimci olarak tanımlayanlarca coşkuyla karşılanıp coşsatarlar arasına girdiğini ve kitap hakkında okuma/tartışma grupları oluşturulduğunu söyleyemeyeceğiz. Eğitim bilimleri disiplini ve bu disiplinde ıalan eğitim bilimcilerin kimlik ve pratikleri üzerine düşünmeyi murat eden bu kitap, ne yazık ki, ilk basımından bu yana geçen sekiz yıllık süre içinde, tıpkı disiplinin kendisi gibi bir sukut suikastına maruz kalmış, hak ettiği ilgiyi yeterince görememiştir. Eğitim bilimlerinin felsefesini yapmanın, eğitim bilimciler için bir "erdem" değil bir "görev" olduğu yönündeki tezimiz, bilim felsefesinin bilim pratiğinin ayrılmaz bir parçası olduğu şeklindeki temel sayılıya dayanmaktadır. Kitaba reva görülen ilgisizlik, kendini eğitim bilimci olarak tanımlayanların kimlik ve pratiklerini sorunsallaştırma gibi bir ihtiyaç içinde olmadıklarının ve dolayısıyla hem kendilerine ve disiplinlerine hem de topluma karşı ağır bir görev ihmali içinde olduklarının bir semptomu olarak okunabilir.

Birinci basımdaki sunuşun epigrafında Marx'ın bir bakkaldan beklediği feraseti ne yazık ki Türkiyeli eğitim bilimciler olarak gösterebildiğimiz ileri sürülemez. Eğitim bilimciler olarak kendi hakkımızda söylediklerimiz ile hakiki şahsiyetimiz arasındaki farkla, başka bir anlatımla şişirilmış benlik algımızla yzleşebilme cesareti gösteremedik bu geçen yedi yıllık süre içinde de. İsmnin başında "Eğitim" ya da "Eğitim Bilimleri" olmasını hiç umursamadan bir "fakülte"de görev yapabiliyor olmayı akademik varoluşumuz ve pratiklerimiz için yeterli bir kanıt olarak görmeye devam ettik. Türkiye'de eğitim bilimciler, biricik varlık nedenleri ğretmen yetiştirmek olan eğitim fakültelerinin bir anabilim dalında ("Eğitim Bilimleri ABD") "unutulmuş bir tanrının son rahipleri olarak anlamsız ayinleriyle vakit öldürmeye..." devam ettikleri sürece hem toplumsal ve siyasal hem de akademik olarak gereksiz olduklarını düşünenlere hizmet etmişlerdir.

İlk basımın “Sunuş” bölümünde de belirttiğimiz gibi, bu kitap on beş yılı aşkın bir süre içinde, eğitim bilimleri üzerine çeşitli zamanlarda ve vesilelerle yazılmış veya tercüme edilmiş metinlerden oluşmaktadır. Eğitim bilimlerinin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik sorunlarından kimilerine ve o da ancak satır başları halinde değinilebilen kitaba eklenen iki makaleyle disiplinin epistemolojik temellerine dair tartışma derinleştirilmeye çalışılmıştır. Ünal, “Eğitimsel Gerçekliğin Araştırılmasında Epistemolojik Sorunlar” başlıklı makalesiyle eğitim bilimlerinin epistemolojik sorunsalını temel boyutlarıyla serimlerken; Özsoy, “Eğitimi Sorunsallaştırma Sorunu: ‘Menon Dilemması’” konulu makalede eğitime dair bilimsel bilginin mümkünlüğünü ve güvencesini kendine dert etmiştir.

Amaç, kapsam ve içeriğiyle Türkçe’de ilk ve tek olan kitabımız maalesef 2018 yılında da bu özelliğini sürdürmektedir. Oysa Weber’in “Meslek Olarak Bilim”de vurguladığı gibi, “Tamamlanıp insanlığa sunulmuş bir bilimsel eserden beklenen şey, artık yeni sorulara hizmet etmesidir. Çünkü her bilimsel eser, aşılacak ve arkada bırakılmak içindir.” Umarız, eğitim bilimleri üzerine yeni sorular sorarak bu kitabı aşmış ve arkada bırakan bir çalışmaya tez vakitte kavuşuruz. O vakte dek, kitabımızın, önemini ve yakıcılığını gittikçe daha fazla hissettiren eğitim bilimleri üzerine felsefe düşünme ihtiyacını bir nebze de olsa gidermesini umuyoruz.

Dileriz bu kitap, genel olarak akademide hükmünü sürdüren ama eğitim bilimcilerde kronikleşen suskunluk sarmalını yaran bir çılgılık olur.

L. Işıl Ünal - Seçkin Özsoy
Haziran’18/Ankara

SUNUŞ

*“Günlük hayatta, hiçbir bak-
kala rastlayamazsınız ki, bir
insanın kendi hakkında söyle-
dikleri ile hakiki şahsiyeti ara-
sında fark gözetmesini bilme-
sin. Ama bizim tarihçilerimiz,
henüz bu basit düşünce tarzı-
na bile ulaşmamışlardır.”*

*Marx ve Engels,
Alman İdeolojisi, s. 74*

Bu kitap, yaklaşık on yıllık bir süre içinde, eğitim bilimleri üzerine çeşitli zamanlarda ve vesilelerle yazılmış veya tercüme edilmiş metinlerden oluşan bir derlemedir. Böyle bir derlemeyi hazırlamaya ihtiyaç duymamızın çeşitli nedenleri var. Öncelikle, eğitimin içinde bulunduğu durumu daha iyi çözümlenebilmek için, eğitime dair bilginin ve bilgilenme biçiminin, yani eğitim bilimlerinin üzerinde düşünmenin gerekli ve önemli olduğuna inanıyoruz. Eğitimin krizi ile eğitime ilişkin bilginin (yani eğitim bilimlerinin) krizi arasında organik bağ kurulamadığı sürece ve ölçüde, eğitimin varolan durumunda olumlu ve kalıcı değişiklikler yapmak da mümkün olmayacaktır. Türkiye’de eğitim bilimleri, kendi üzerine düşünme ve kendine ilişkin bilgi üretme çabasını, diğer sosyal bilim dallarına göre daha az gösteren bir bilim dalıdır. Bu itiraz edilmesi güç saptama, “eğitim bilimleri felsefesi” konusunda yapılacak çalışmalara duyulan ihtiyacı da açıkça ortaya koymaktadır. Gerçekten eğitim bilimleri üzerine felsefi bir çözümlemeye, yani “eğitim bilimleri felsefesi”ne son yıllarda duyulan ihtiyaç, eğitim bilimlerinin Türkiye’deki yarım yüzyılı aşan tarihi içinde hiç bu denli hissedilir düzeyde olmamıştır. Eğitim bilimlerinin bunca yıllık kurumsal varlığına rağmen, eğitime ilişkin her şeyin herkes için apaçık olduğu kanısı yaygınlığını sürdürmektedir. Bütünüyle sosyo-politik bir inşa olan eğitim dünyasına ilişkin bu sahte apaçıklığın sorunsal-

laştırılmasının, zaten eğitim bilimleri diye ayrı ve özerk disiplinin varlık gerekçesi olduğunu düşünüyörüz. Eğitim bilimlerinin diğer sosyal bilimciler ve toplum nezdinde meşruiyet kazanamamış olmasının, eğitim bilimciler olarak kendi pratiklerimiz üzerinde yeterince düşünmemiş olmamızla ilişkili olduğuna kuşku yok.

Eğitim bilimleri hakkında bu kitapta savunulan tezler, aslında niçin böyle bir kitap hazırlamaya ihtiyaç duyulduğunu da ortaya koymaktadır. Bilim felsefecisi Kuhn'dan esinlenerek ortaya attığımız ve önemle altını çizdiğimiz tezlerden biri şudur: "Eğitim bilimleri" diye ayrı ve özerk bir disiplinin varlığı ve toplumsal meşruiyeti, "eğitim bilimciler topluluğu" nun varlığıyla ve yaptıklarıyla sağlanabilir ve sürdürülebilir. Bu temel tezin mantıksal bir sonucu olarak, eğer eğitim bilimlerinin Türkiye'de (ve dünyada) bir geleceği olacaksa, bunun, eğitim bilimcilerin münferit (ve yerel) çabalarının değil, kolektif bir özne olarak eğitim bilimciler topluluğunun eseri olacağı tezi de yine bu kitapta ısrarla savunulmaktadır. Zorunlu olarak birbirini gerektiren bu iki tez, elinizdeki derlemenin hazırlanma gerekçelerinden birini oluşturmaktadır. Eğitim bilimcilerin, iradelerini ortaklaştırıp özerk bir "epistemik cemaat" oluşturabilmeleri için kendi kimlikleri ve yaptıkları "iş" hakkında eleştirel analizler içeren eserler üretmelerinin, yeterli olmasa da gerekli bir koşul olduğunu düşünüyörüz.

Bu derlemede yer alan yazılar, ilk bakışta okuyucuya, eğitim bilimleri disiplininin birbiriyle alakasız ve seçimleri uyumsuz gibi görünen farklı felsefi temaları üzerinde yoğunlaşmış yazılar gibi görünebilir. Fakat okuyucular, yine de her yazının şu ya da bu biçimde ve ölçüde birbiriyle ilintili olduğunu herhalde kolaylıkla göreceklerdir. Bu yazılar aslında "gizli bir mantıkla" birbirine bağlanıyor. Eğitim bilimlerine dair hayati önemi haiz felsefi sorulara zaman içinde aradığımız yanıtların yavaş yavaş fakat derin biçimde birbiriyle ilişkili olarak ortaya çıkmasının yarattığı gizli bir mantıktır bu. Geniş sayılabilecek bir zaman diliminde yayınlanmış olan bu yazıların bazılarında öncekilerden yapılmış bazı alıntılar görülecektir. Okuyucularca bu durum, bir yinelenmeden çok bir vurgulama olarak değerlendirilmelidir. Yazarların eğitim bilimlerine dair hangi düşüncelere ağırlık verdikleri böylece ortaya konmuş olmaktadır.

Bu kitaptaki metinler sistematik bir yapıda olmasa ve bol miktarda tekrarlar içerse bile, yine de bir dizi bütünlüklü problemle boğuşmaktadır. Bu problemlerin, birbiriyle örtüşen üç ana tema etrafında toplanabileceklerini söyleyebiliriz: Birincisi, eğitim bilimlerinin ne olduğu ve niçin var olduğu meselesidir. Bu metinlerde eğitim bilimlerinin başka disiplinler, özellikle de insan ve toplum bilimleri içindeki yeri ve değeri tartışılmaktadır. İkinci olarak, bu metinler, eğitim bilimlerinin Türkiye macerasını konu almakta, dolayısıyla bu disiplinin Türkiye'de kurumsallaşma sürecinde yaşadığı kırılmalar ve olası

geleceği gibi konuları kapsamaktadır. Üçüncü ana tema ise, eğitim bilimci kimliğinin sorunsallaştırılmasıdır; kitapta bu sorunsal “disiplinleşememe” ya da “disiplin olamama” gibi ontolojik bir bağlamda tartışılmaktadır.

Bu derlemedeki yazıların ortak özelliklerinden biri, kendini ve yaptıklarını yeterince sorgulamayan bir eğitim bilimci geleneği içinden ve ona karşı yazılmış olmalarıdır. Yazılarda eğitim bilimcilere yöneltilen keskin eleştirilerden yazarlar olarak biz de payımıza düşeni alıyoruz. Yapmak istediğimiz şey, içinden geldiğimiz bu gelenekle hesaplaşarak ve onu geliştirerek eğitim bilimlerine ilişkin kavrayışımızı derinleştirip zenginleştirmektir.

Bizim “bilim belsefesi” ve dolayısıyla “eğitim bilimleri felsefesi” anlayışımız son derece yalın ve işlevsel bir tanıma dayanmaktadır: Bilim felsefesi, bilimsel pratiği aşan, kendini bilimin üzerinde konumlandıran bir üst-söylem (“bilimlerin bilimi!”) değil, “salt bilme” ve “hasbî bilgi üretme” etkinliği olarak bilimi anlama; “bilim insanının ne yaptığını bilme olgusu”dur. Bilim felsefesinin, “bilim yaparken ne yaptığını bilme” şeklindeki bu basit tanımından hareketle, “eğitim bilimleri felsefesi”ni de, eğitim bilimleri ve eğitim bilimcileri var kılan ilkeler ve değerler “üstüne” düşünme; bu konulara dair ortaya atılan fikirleri daha yakından ve daha derinlemesine çözümlemeye yönelik bir çaba olarak tanımlıyoruz. Eğitim bilimleri felsefesi, eğitim bilimleri adına her ne yapılıyorsa onun daha iyi yapılabilmesi ve böylece eğitimsel gerçekliğe ilişkin bilgimizi daha fazla artırabilmesi için yaygın ve yerleşik bilimsellik standartlarının gözden geçirilmesidir. Eğitim bilimlerine felsefi yaklaşım, eğitim bilimcilerin benimsediği açık ya da örtük varsayımları, sorgulanmamış değerleri ve tartışmasız kabullenilmiş başvuru terimlerini keşfetmek ve eleştirel çözümlemeye tâbi tutmaktır. Bunun da, herkesten önce bu bilim dalında çalışanlara, yani eğitim bilimcilere düşen bir görev olduğu aşikârdır. Eğitim bilimlerinin felsefesini yapmanın, eğitim bilimciler için bir “erdem” değil bir “görev” olduğu yönündeki tezimiz, bilim felsefesinin bilim pratiğinin ayrılmaz bir parçası olduğu şeklindeki temel sayılıya dayanmaktadır.

Derleme metinlerden oluşan bu kitap, doğaldır ki, “eğitim bilimleri felsefesi”nin tüm konu ve sorunlarını ayrıntılı ve sistematik olmak bir yana, yeterli bir ölçüde bile ele aldığı iddiasında değildir. Kitapta, eğitim bilimlerinin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik kimi sorunlarına ve o da ancak satır başları halinde değinilmekle yetinilmiştir. Bu kitaptaki telif makaleleri bitmiş birer proje olarak görmek yerine, her birini eğitim bilimleri üzerine yeni düşünme biçimleri ve fikir kalıpları sunan ve geliştirilmeyi bekleyen birer tasarım olarak görmek daha doğru olacaktır. Ancak bu kapsam ve içeriğiyle bile kitap Türkçe’de bir ilk olma özelliği taşımakta ve Türkçe literatürde bu konudaki büyük eksikliği bir parça da olsa giderme amacı taşımaktadır.

Eğitim bilimlerinin Türkiye’deki disiplinleşmesinin yeni bir sorunsallaştırmasını sunan bu çalışmada, aynı zamanda eğitim bilimlerinin Türkiye’deki

felsefi sorunlarının bir gelecek perspektifinde daha iyi anlaşılmasına da katkıda bulunmaya çalıştık. Bu kitapta yer alan yazılarda, bir yandan eğitim bilimciler olarak bugüne dek yapılagelenler üzerinde özgürce düşünmeye çalışırken, diğer yandan da bilim pratiklerimiz üzerinde düşünmenin ne anlama geldiğini tartışmaya çalıştık. Bize göre, her bilim insanı gibi bir eğitim bilimcinin de kendisi ve yaptığı “iş” üzerine düşünmesi, bugününü ve geleceğini tasarlaması ve bunun için mücadele vermesi gerekir. Biz de eğitim bilimciler olarak bunun ne kadarını yapabildiğimizi tartışmaya çalıştık.

Türkiye’de eğitim bilimlerinin temel sorununun kendini yeterince sorgulamaması olduğunu düşünüyoruz. Eğitim bilimlerine ilişkin sağduyusal bilimiz ve bu bilgiyle desteklenen inançlarımız, kanularımız ve sanularımız bize öylesine sağlam temelli görünür ki, geçerliliklerini araştıran sorular sormaktan kaçınıyoruz. Böylesi inançlarımızın nereden kaynaklandığını ve güvenilirliklerini ne tür bir deneyime ve öğrenime borçlu olduklarını sorgulamayız. Bu kitabın amacı, deyim yerindeyse, eğitim bilimlerine ve eğitim bilimciliğe dair tanıdık olanı yabancılaştırmak, sorgulamadan kabul edilen düşünce ve inançları sornsallaştırmaktır.

Böyle bir çaba ne denli gerekli ve yararlı görünse de, bu derlemenin amacı Türkiye’de varolduğu biçimiyle eğitim bilimleri pratiğinin eleştirisi değildir. Derlenen makaleler, yeni bir eğitim bilimleri tahayyülü için bir rehber ya da bir paradigma oluşturmuyor. Bu kitap, eğitim bilimleri disiplini üzerine her şeyi düşünmüş ve tartışmış olmasıyla değil, daha çok, yeniden ve başka türlü düşünülecek noktalar bulunduğunu göstermesiyle kılavuzluk yapabilir. Başka türlü ifade edilecek olursa, bu kitap, eğitim bilimleri üzerine (yeniden) düşünmeye bir davettir. Kitapta öne sürülen görüş ve tezler “alternatif” bir eğitim bilimleri önerecek kadar da ileri gitmiyor. Yazarların niyeti eğitim bilimleri üzerine bir tartışma metni ortaya çıkarmaktır. Burada birçok soru, yanıtlanmaktan çok ortaya atılmış ve günümüzdeki eğilimlerin gelecekteki sonuçlarına ilişkin tutarlı bir tahminde bulunma noktasına vardırılmamıştır.

Eğitim bilimlerinin ne olduğu ve niçin varolduğu, eğitim bilimcinin kim olduğu ve kime nasıl hizmet ettiği gibi belli soruları sormamak, gündemimizi işgal eden eğitimsel soru(n)lara yanıt bulamamaktan daha tehlikelidir. Gerçi yanlışlık cevaplar için söz konusudur, soruların yanlışlığı olmaz. Ama varsayalım ki sorularımız yanlış, bu durum, en fazla eğitim bilimlerinin gerçekten önemli bazı meselelerinin gözlerden kaçmasına neden olur; ama soru sormanın bedeli daha ağırdır. Eğitim bilimlerinin ne’liği ve eğitim bilimci kimliği üzerine soru sormamak, önemli ve gereği her geçen gün daha da artan bu disiplinin ve kimliğin kurban edildiği “sükût suikasti”ne suç ortaklığı etmek anlamına gelmektedir. Eğitim bilimciler olarak disiplinimize ve kimliğimize dair varsayımlarımızı ve öncüllerimizi sorgulamak, denebilir ki, kendimize, disiplinimize ve toplumumuza borçlu olduğumuz en acil hizmettir. Bu kitap

her şeyden önce, doğru soruları, tüm doğru soruları ve hepsinden önemlisi olası tüm soruları sorduğu iddiasında bulunmaksızın, eğitim bilimlerine dair bir soru sorma ve soru sormaya yeltenme denemesi ve davetidir.

Ezcümle, bu derleme, sunuşun epigrafında Marx'ın bir bakkaldan beklediği feraseti gösterebilmeye, yani eğitim bilimciler olarak kendi hakkımızda söylediklerimiz ile hakiki şahsiyetimiz arasındaki farkı ortaya çıkarmaya yönelik mütevazı bir çaba olarak görülebilir. Eğitim bilimleri üzerine sistematik bir sorgulama ve tartışma zemini yaratmaya yönelik bu samimi çabamızın, bundan sonra yapılacak eleştirel tartışmaları ve ampirik araştırmaları özendirmesini, bu kitaptaki analizimizin, daha ileri çalışmaların verimli şekilde ilerleyebileceği bir güzergâh sunabilmesini umuyoruz.

L. Işıl Ünal - Seçkin Özsoy
Mayıs'10/ Cebeci-ANKARA